

РОЗДІЛ 2.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ, ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ ТА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

УДК 343.13

Олександр Вячеславович АМЕЛІН,

*головний науковий співробітник відділу науково-методичного
забезпечення участі прокурорів у кримінальному провадженні НДІ
Національної академії прокуратури України*

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ КІБЕРЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Згідно із статистичними даними частка злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, що передбачені у розділі XVI Кримінального кодексу України, в загальній структурі злочинності є незначною й становить менше 1%. Водночас більшість кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням комп'ютерних (інформаційних) технологій, розміщені в інших розділах КК України, що унеможливає об'єктивну оцінку їх рівня з урахуванням встановлених форм і методів державної статистичної звітності [1]. Крім того, через відсутність у чинному законодавстві базового поняття «кіберзлочини» ускладнено й проведення класифікації вказаних кримінальних правопорушень.

У зв'язку з викладеним реальну «картину» злочинності у сфері інформаційних (комп'ютерних) відносин на даний час визначити неможливо.

Аналіз статистичних даних свідчить, що в нашій державі динаміка злочинів у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку є несталою. Так з 2010 року розпочалася тенденція щодо їх зменшення (12,4% порівняно з 2009 роком). Ця тенденція посилилася у 2011 році, оскільки було зареєстровано 131 злочин на відміну від 190 злочинів, які обліковано в 2010-му. В 2012 році зареєстровано 138 злочинів, що свідчить про їх незначне збільшення (7%). У 2013 році кількість зареєстрованих злочинів вказаної категорії досягла 595, однак у 2014 році їх чисельність вже становила 443. У 2015-му кількість зареєстрованих злочинів

знову зростає до 598. Вказана тенденція продовжилась у 2016 році, оскільки кількість облікованих злочинів становила 818.

Незначна питома вага злочинів у вказаній сфері в загальній структурі злочинності на думку наукової спільноти серед іншого обумовлена високою латентністю, яка за підрахунками вчених становить до 99,9%.

Не сприяє вирішенню зазначених проблем специфіка джерел інформації, у яких містяться відомості про вчинення кримінальних правопорушень, оскільки тактика та методика розслідування кримінальних проваджень у сфері інформаційних (комп'ютерних) відносин залежать від вихідних даних, які утворюють змістовне наповнення елементів криміналістичної характеристики злочинів (спосіб, місце, обстановка, особа злочинця, особа потерпілого тощо).

Чи не найважливішою проблемою, яка стоїть на заваді достовірного обліку кримінальних правопорушень у сфері інформаційної (комп'ютерної) злочинності є правильність кримінально-правової кваліфікації. Практика показує, що правоохоронними органами, судами та науковцями досліджувані кримінальні правопорушення кваліфікуються не однаково, а іноді діаметрально протилежно.

Зазначені кримінальні правопорушення можуть бути вчинені різними способами. Зокрема, шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190 КК України), використання підроблених електронних засобів доступу до банківських рахунків (ст. 200 КК України), збут і розповсюдження порнографічних предметів з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 4 ст. 301 КК України), вилучення посадовою особою фінансової установи з банківських рахунків клієнтів електронних коштів, які перебували у правомірному володінні цієї особи (ч. 2 ст. 191 КК України) тощо.

З огляду на викладене, проаналізувавши кількісні та якісні показники можна дійти висновку, що кваліфікація кіберзлочинів за статтями, які не містяться в розділі XVI КК України, призводить до викривлення статистичної звітності та є однією з причин неможливості встановлення реальної «картини» злочинності в цій сфері.

Аналогічна ситуація складається і під час обліку вказаних правопорушень судами. Зокрема, відповідно до офіційних даних судової статистики у 2010 році за вчинення злочинів, передбачених розділом XVI Кримінального кодексу України, за-

суджено 69 осіб. У 2011 році кількість засуджених дещо зменшилась – до 56. Водночас у 2012 році законної сили набрали обвинувальні вироки відносно 80 осіб. Починаючи з 2013 року, позначилася тенденція до зменшення кількості засуджених осіб – до 49. Вказана закономірність посилилася протягом наступних трьох років: 2014 рік – 37 осіб, 2015 – 31 особа, 2016 – 24 особи. Таким чином, протягом останніх шести років правоохоронними органами здійснювалось розслідування 2913 злочинів вказаної категорії, за результатами судового розгляду яких обвинувальні вироки набрали законної сили щодо 346 осіб, 1 особу виправдано [2].

Усе вищезазначене свідчить, що розв'язання окресленої проблематики потребує вдосконалення нормативно-правових актів, у яких необхідно класифікувати кримінальні правопорушення в цій сфері та доповнити розділ XVI КК України спеціальними нормами, які передбачатимуть кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері комп'ютерної інформації (крадіжка, шахрайство), узгодивши їх з Конвенцією Ради Європи про кіберзлочинність. Це дозволить відмежувати вказані злочини від загальнокримінальних. Крім того необхідно внести відповідні зміни до статистичної звітності правоохоронних органів та суду.

Наведене надасть можливість ґрунтовно підвищити достовірність відображення реального стану злочинності по державі.

Список використаних джерел:

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. Форма № 1, затверджена Наказом ГПУ від 23 жовтня 2012 року № 100, за погодженням з Держстатом України.
2. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання. Форма № 6, затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 21.11.2012 року № 153.

Одержано 01.11.2017